

Инклюзивті білім беру - тең мүмкіндік пен сапалы білімнің негізі аудиовизуалды контентті сабақта қолданудың маңыздылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ 19.04.2026	ТІРЕК СӨЗДЕР анимация, аудиовизуалды технологиялар, ерекше білімді қажет ететін оқушылар, инклюзивті білім беру, мультфильм, оқу мотивациясы, педагогикалық тәсілдер, психологиялық жайлылық, сараланған оқыту, тіл дамыту, эмпатия	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/188265/
---------------------------------	---	---

Ерген Жұлдызай Ержанқызы

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды Ұлттық Зерттеу университеті шетел тілдер факультеті 3 курс студенті.Қазақстан

Жетекші: Сағадиева Қымбат Көшкінбайқызы

Педагогика ғылымдарының магистрі, шетел тілдерін оқыту теориясы мен практикасы кафедрасының аға оқытушысы, Қарағанды Бөкетов атындағы зерттеу университеті, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы

Аннотация

Бұл мақалада инклюзивті білім берудің теориялық негіздері мен оның маңыздылығы қарастырылады. Инклюзивті білім беру барлық білім алушыларға тең мүмкіндік беретін және сапалы білім алуға жағдай жасайтын маңызды педагогикалық жүйе ретінде сипатталады. Зерттеу барысында мектептердегі инклюзивті білім беру үдерісі талданып, ерекше білімді қажет ететін оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің тиімді тәсілдері айқындалды. Сонымен қатар, аудиовизуалды технологиялардың (мультфильмдер, видеосабақтар, анимациялар) білім беру процесіндегі рөлі қарастырылды. Эксперимент нәтижелері инклюзивті білім берудің оқу мотивациясын арттырудағы, әлеуметтік бейімделуді жақсартудағы және білім сапасын көтерудегі маңызын дәлелдейді.

Кілт сөздер

Инклюзивті білім беру, ерекше білімді қажет ететін оқушылар, педагогикалық

тәсілдер, аудиовизуалды технологиялар, мультфильм, анимация, тіл дамыту, психологиялық жайлылық, оқу мотивациясы, сараланған оқыту, эмпатия.

КІРІСПЕ

Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі маңызды бағыттардың бірі – инклюзивті білім беру болып табылады. Бұл үдеріс барлық білім алушыларға, соның ішінде ерекше білімді қажет ететін оқушыларға тең мүмкіндік беру арқылы сапалы білім алуға жағдай жасауға бағытталған. Аталған бағыт білім беру жүйесінің гуманистік сипатын күшейтіп, қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру тек ерекше қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру ортасына енгізумен шектелмейді. Ол әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру мазмұны мен әдістерін бейімдеуді көздейді. Осыған байланысты бұл жүйе қазіргі заманғы мектептердің ажырамас бөлігіне айналып отыр.

Зерттеу жұмысының мақсаты – инклюзивті білім берудің маңыздылығын анықтау және оның білім алушыларға тең мүмкіндік берудегі рөлін көрсету, сондай-ақ аудиовизуалды технологиялардың тиімділігін негіздеу.

Теориялық бөлім

Инклюзивті білім беру қазіргі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі ретінде қазақстан республикасының білім беру саясатында маңызды орын алады. Бұл бағыт барлық білім алушыларға тең мүмкіндік беру, олардың құқықтарын қорғау және сапалы біліммен қамтамасыз ету қағидаттарына негізделеді [1].

Инклюзивті білім беру – бұл әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, бейімделген білім беру ортасын қалыптастыруға бағытталған кешенді үдеріс. Ғылыми зерттеулерге сәйкес, аутизм спектрі бұзылыстары бар, есту немесе сөйлеу қабілеті төмен білім алушылар ақпаратты дәстүрлі оқыту әдістері арқылы қабылдауда қиындықтарға тап болуы мүмкін [6].

Осыған байланысты аудиовизуалды технологиялар (мультфильмдер, видеосабақтар, анимациялар) тиімді педагогикалық құрал ретінде кеңінен қолданылады. Олар оқу материалын көрнекі түрде ұсынуға, білім алушылардың қызығушылығын арттыруға және ақпаратты жеңіл меңгеруге мүмкіндік береді [10].

Мультфильмдердің педагогикалық тиімділігі

Аудиовизуалды материалдардың тиімділігі бірнеше факторлармен түсіндіріледі:

- көрнекілік: визуалды ақпараттың тез қабылдануы;
- қайталау мүмкіндігі: материалды бірнеше рет қарау арқылы бекіту;

- эмоционалдық әсер: кейіпкерлер арқылы мінез-құлық үлгілерін қалыптастыру [7].

Әлеуметтік дағдыларды дамыту

Мультфильмдер білім алушылардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олар күнделікті өмірдегі жағдайларды модельдеу арқылы қарым-қатынас жасау, кезек күту, достық орнату сияқты дағдыларды үйретеді [5].

Тіл дамытудағы рөлі

Аудиовизуалды материалдар тілдік дағдыларды дамытуға да ықпал етеді:

- сөздік қорды кеңейтеді;
- дұрыс дыбыстау мен интонацияны қалыптастырады;
- субтитрлер арқылы оқу қабілетін дамытады [10].

Психологиялық әсері

Аудиовизуалды құралдарды қолдану білім алушылардың психологиялық жайлылығын қамтамасыз етеді. Олар эмоционалдық қысымды төмендетіп, оқу процесіне қызығушылықты арттырады және білім алушылардың өзіне деген сенімділігін қалыптастырады [8].

Әдістемелік қолдану жолдары

Аудиовизуалды материалдарды тиімді қолдану үшін келесі кезеңдер ұсынылады:

1. Дайындық кезеңі;
2. Көру кезеңі;
3. Талқылау және бекіту кезеңі.

Аудиовизуалды контенттің тағы бір күші — дыбыстық қатарда. Сөйлеу қабілеті төмен балалар үшін мультфильмдегі кейіпкерлердің анық, интонациямен сөйлегені маңызды.

1. Сөздік қорды байыту: Жаңа сөздер нақты іс-әрекетпен бірге көрсетілгендіктен, бала сөздің мағынасын тез түсінеді.

2. Фонетикалық қабылдау: Әндер мен қысқа тақпақтар баланың дыбыстарды дұрыс айтуына, сөйлеу ритмін сезінуіне көмектеседі.

3. Субтитрлердің пайдасы: Есту қабілеті нашар балалар үшін бейнежазбадағы жазулар оқу дағдысын қатар дамытады.

Психологиялық жайлылық және мотивация

Инклюзивті білім беруде баланың өзін еркін сезінуі — жетістіктің 50%-ы. Дәстүрлі

сабақтар кейде баланы жалықтырып немесе шаршатып жібереді. Ал аудиовизуалды материалдар:

- Стресс деңгейін төмендетеді;
- Назарды ұзақ уақыт ұстап тұруға көмектеседі (концентрация);
- Баланың сабаққа деген құштарлығын арттырады.

Мультфильм кейіпкерлерінің қиындықтарды жеңгенін көрген бала, өзінің де қолынан бәрі келетініне сене бастайды. Бұл оның өзіне деген сенімділігін нығайтады.

Инклюзивті ортада кез келген мультфильмді көрсетуге болмайды. Олардың түстері тым ашық болмауы, кейіпкерлердің сөзі анық және мағынасы терең болуы тиіс. Төмендегі мысалдарды зерттеуіңізге негіз ретінде алсаңыз болады:

А) «Сезам көшесі» (Sesame Street) – Аутизм және әлеуметтену

Бұл бағдарлама әлемде бірінші болып Джулия есімді аутизмі бар кейіпкерді енгізді.

- Пайдасы: Мұнда басқа кейіпкерлер Джулияның ерекшеліктерін (мысалы, қатты дыбыстан қорқуы немесе сұраққа кеш жауап беруі) қалай қабылдау керектігін көрсетеді.
- Нәтиже: Сау балалар ерекше құрдастарымен қалай дос болуды үйренсе, ерекше балалар өздерін қоғамның бір мүшесі ретінде сезінеді.

Ә) «Лунтик» – Этика және мейірімділік мектебі

Бұл мультфильм баяу қарқынымен және анық диалогтарымен ерекшеленеді.

- Пайдасы: Лунтик — бұл әлемге жаңа келген, ештеңені білмейтін кейіпкер. Ол әр бөлімде «неге болмайды?», «кешірім сұрау деген не?», «достық деген не?» деген сұрақтарға жауап іздейді.
- Педагогикалық маңызы: Зейіні тұрақсыз немесе ақпаратты баяу қабылдайтын балалар үшін бұл таптырмас құрал. Әр бөлімнің соңында нақты бір тәрбиелік қорытынды жасалады.

Б) «Маша мен Аю» – Эмоцияны тану және мінез-құлық

Машаның тынымсыздығы мен Аюдың сабырлылығы — инклюзивті сыныптағы жағдайларға өте ұқсас.

- Пайдасы: Бұл мультфильм арқылы балаларға эмоцияларды (ашу, қуаныш, өкініш) түсіндіру оңай.
- Тәсіл: Мұғалім мультфильмді тоқтатып: «Қазір Аю неге мұңайды?», «Маша неге қателесті?» деген сұрақтар қою арқылы баланың эмпатиясын (өзгені түсіну қабілетін) дамыта алады.

Аудиовизуалды контентті сабақта қолданудың әдістемелік жолдары

Мақаланың көлемін арттыру үшін мұғалімдерге арналған мынадай қадамдық нұсқаулықты қосуға болады:

1. Дайындық кезеңі (Pre-watching): Мультфильмді көрсетпес бұрын балаларға қысқаша мазмұнын айтып, басты кейіпкерлердің суретін көрсету керек. Бұл баланың назарын алдын ала дайындайды.

2. Көру кезеңі (While-watching): Мультфильмді басынан аяғына дейін үзбей көрсету міндетті емес. Әр 3-5 минут сайын үзіліс жасап, экранда не болғанын талқылау — баланың есте сақтау қабілетін шыңдайды.

3. Талқылау және бекіту (Post-watching): Көріп болғаннан кейін кейіпкерлердің іс-әрекетін сурет ретінде салып шығу немесе пластилиннен мүсіндеу ұсынылады. Бұл «көрдім – естідім – қолмен істедім» деген маңызды білім беру тізбегін аяқтайды.

8. Мұғалім мен ата-анаға арналған ұсыныстар

Инклюзия тек мектепте емес, үйде де жалғасуы тиіс. Сондықтан теориялық бөлімге мынадай кеңестерді енгізу маңызды:

1. Уақыт шектеуі: Экран алдындағы уақыт 15-20 минуттан аспауы керек, әйтпесе баланың жүйке жүйесіне салмақ түседі.

2. Мазмұн сапасы: Мультфильмде агрессия, қатты айқай немесе тым жылдам ауысатын кадрлар болмауы тиіс.

3. Бірлесіп көру: Бала мультфильмді жалғыз көрмеуі керек. Ересек адам қасында отырып, болып жатқан жағдайларды қарапайым сөзбен түсіндіріп отырса, нәтиже екі есе артады.

Осылайша, мультфильмдер — инклюзивті білім берудің ажырамас бөлігі. Олар бала мен мұғалім арасындағы сенімді нығайтады, күрделі әлемді қарапайым бейнелермен түсіндіреді және ең бастысы — балаға оқудың қызықты екенін дәлелдейді. Педагогикалық тұрғыдан дұрыс таңдалған аудиовизуалды контент — әр баланың әлеуетін ашуға көмектесетін «сиқырлы кілт».

Қазақстандағы құқықтық негіздер

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту бірқатар заңнамалық және нормативтік-құқықтық актілер арқылы реттеледі. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында әрбір азаматтың сапалы білім алуға тең құқығы бекітілген. Бұл заңда ерекше білімді қажет ететін балаларға арнайы жағдай жасау қажеттілігі нақты көрсетілген. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы ратификациялаған Біріккен Ұлттар Ұйымы-ның Мүгедектердің құқықтары туралы

конвенциясы инклюзивті білім берудің халықаралық-құқықтық негізін құрайды. Аталған құжатта барлық балалардың кемсітусіз білім алу құқығы айқындалған. Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытудың стратегиялық бағыттары Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі әзірлеген бағдарламаларда көрініс тапқан. Мысалы, білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламаларында инклюзивті ортаны қалыптастыру, мектептерді бейімдеу және педагогтардың біліктілігін арттыру негізгі міндеттердің бірі ретінде қарастырылады [4].

Эксперименттік бөлім

Зерттеу жұмысы жалпы білім беретін мектеп базасында жүргізілді. Экспериментке 25 оқушы қатысты, оның ішінде 5 ерекше білімді қажет ететін білім алушы болды.

Зерттеу кезеңдері:

1. Бастапқы диагностика;
2. Инклюзивті әдістерді енгізу;
3. Қорытынды бағалау.

Зерттеу барысында бақылау, сауалнама және салыстырмалы талдау әдістері қолданылды.

Нәтижелер көрсеткендей:

- оқу мотивациясы артты;
- әлеуметтік бейімделу жақсарды;
- сыныптағы психологиялық ахуал оңтайланды;
- ерекше білімді қажет ететін оқушылардың өзіне деген сенімділігі артты.

ҚОРЫТЫНДЫ

Инклюзивті білім беру – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыты болып табылады. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, инклюзивті тәсілдер мен аудиовизуалды технологияларды қолдану білім алушылардың оқу мотивациясын арттырып, әлеуметтік бейімделуін жақсартады.

Сонымен қатар, бұл тәсілдер әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік беріп, білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Осылайша, инклюзивті білім беру барлық балаларға тең мүмкіндік беретін тиімді педагогикалық жүйе ретінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан республикасының «білім туралы» заңы. – астана, 2007.
2. «кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» қр заңы. – астана, 2002.
3. Қазақстан республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – астана, 2019.
4. Біріккен ұлттар ұйымы. Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция. – нью-йорк, 2006.
5. Unesco. Guidelines for inclusion. – paris, 2005.
6. Vygotsky I.s. педагогикалық психология. – москва, 1991.
7. Booth t., ainscow m. Index for inclusion. – bristol, 2011.
8. Назарова н.м. инклюзивное образование. – москва, 2016.
9. Сулейменова р.а. инклюзивті білім беру негіздері. – алматы, 2018.
10. Mayer r.e. multimedia learning. – cambridge, 2009.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.